

Pelastakaa Lapset

**PELASTAKAA LASTEN
KUNTA- JA ALUEVAALIOHJELMA
2025–2029**

Kunnat ja hyvinvointialueet lapsi- ja lapsiperheystävällisiksi

Sosiaali- ja terveydenhuollon siirtyminen hyvinvointialueiden hoidettavaksi on muuttanut kunnan tehtäviä, roolia ja asemaa sekä vaikuttanut rahoituksen jakautumiseen. Muutokset jatkuvat, kun julkiset työvoima- ja yrityspalvelut siirretään kuntien vastuulle 2025 alkaen.

Kirstyvien talousnäkömyöä kuntien sivistys- ja hyvinvointivastuu korostuu kuten myös rooli kunnan elinvoimasta ja elinympäristöstä huolehtijana, kehittäjänä ja kumppanina sekä osallisuuden ja yhteisöjen vahvistajana. Kuntien, hyvinvointialueiden ja maakuntien välistä yhteistyötä ja työnjakoa tulee edelleen kehittää ja arvioida.ⁱ

Kunnilla on painava vastuu lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin turvaajina. Kunnilla on myös lähin mahdollisuus tarjota lasten ja perheiden arkea helpottavia palveluita ja varhaista tukea. Kuntien vastuulla on lasten varhaiskasvatuksesta, opetuksesta, kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluista päättäminen sekä hallinnollinen ja käytännön toimeenpano.

Kunnissa on tuntuma lasten ja lapsiperheiden elämään ja arvokasta tietoa päätöksentekoa varten. **Lasten oikeuksista huolehtiminen kunnan hyvinvointisuunnitelmissa ja -strategioissa takaa sen, ettei lapsia ja lapsiperheitä unohdeta päätöksenteossa ja palveluissa.** Lasten kuuleminen päätösten valmistelussa on heidän oikeuksiensa mukaista, mutta silti vielä monissa kunnissa keskeneräistä.

Suomalaisissa kunnissa on opittavaa siitä, miten päätösten vaikutuksia lapsiin arvioidaan ennalta, toimeenpanon aikana ja jälkikäteen. Ne kunnat, jotka ovat sitoutuneet Lapsiystävällinen kunta -malliinⁱⁱ, ovat edistyneet lapsivaikutusten arvioinnissa ja lapsibudjetoinnissa.

Valtaosa kunnassa tehdyistä päätöksistä koskettaa suoraan lapsia ja edellyttää lapsen edun arviointia. Tämä vaatii kunnan ammattilaisilta, viranhaltijoilta ja päättäjiltä lapsen oikeuksien tuntemista sekä niiden velvoittavuuden ymmärtämistä. Lapsen edun arvioiminen vaatii toimia niiltä, jotka valmistelevat tai tekevät poliittisia ja hallinnollisia päätöksiä lapsista ja nuorista.

Kun hyvinvointialueet aloittivat toimintansa, on jo alusta pitäen ollut huolenaiheena, että sosiaalihuollon palvelujen varmistamista ei ole riittävästi huomioitu. **Tilanne on lapsille ja nuorille kuuluvien sosiaalipalveluiden osalta edelleen huolestuttava. Myös lasten ja lapsiperheiden terveyspalveluissa on puutteita.**

Hyvinvointialueiden toiminnan käynnistymisen myötä on havaittu muun muassa, että **oppilas- ja opiskelijahuolto on kuormittunut. Lasten ja nuorten on vaikea saada ajantasaisia mielenterveyspalveluja.**

Ongelmat kasaantuvat, kun kohdennettujen palvelujen saanti pitkittyy. Lastensuojelun palveluihin päätyy sellaisia lapsia, nuoria ja lapsiperheitä, joiden elämään olisi voinut vaikuttaa myönteisemmin ja kestävämmiin, jos **varhaista tukea**, kuten tukiperheitä ja monipuolisia perhepalveluja, olisi ollut tarjolla.

Hyvinvointialueilla on velvollisuus kehittää palo- ja pelastustoimen varautumista ja valmiutta aluetta koettelevien häiriö- ja poikkeustilanteiden varalta. **Lasten oikeudet ja suojele valmiustilanteissa hyvinvointialueilla** vaatii sitä, että lapset huomioidaan omana haavoittavassa asemassa olevana ryhmänä palo- ja pelastustoimen valmiussuunnitelmissa kaikkialla Suomessa.

PÄÄTTÄJÄN MUISTILISTA LAPSEN OIKEUKSIEN EDISTÄMISEKSI KUNNISSA JA HYVINVOINTIALUEILLA

- 1.** Katkaise lapsiperheköyhyyden kierre s.4
- 2.** Puutu lasten todistamaan ja kokemaan väkivaltaan välittömästi s.6
- 3.** Edistä lasten yhdenvertaisuutta ja osallisuutta s.9
- 4.** Panosta lasten kasvua ja kehitystä tukevaan varhaiskasvatukseen ja opetukseen s.12
- 5.** Edistä lasten mielekästä ja innostavaa vapaa-aikaa s.15
- 6.** Takaa lapsille terveellinen, turvallinen ja kestävä ympäristö s.17
- 7.** Kehitä kuntaa ja hyvinvointialuetta lapsiperheystävälliseksi s.20

1. Katkaise lapsiperheköyhyyden kierre

Viime vuosien aikana lapsiperheiden taloudellinen tilanne on vaikeutunut huomattavasti. Sosiaali- ja terveystieteiden kattojärjestö SOSTE on arvioinut, että valtakunnan tasolla tehtyjen monien budjettileikkausten takia köyhyyteen on painumassa entisestään noin 17 000 lasta. Köyhyydessä ja syrjäytymisvaarassa elävien lasten määrä on nousemassa noin 140 000 lapseen.ⁱⁱⁱ

Yhä useampi lapsiperhe on vaikeuksissa elinkustannusten nousun ja sosiaaliturvan leikkausten vuoksi. Kaikilla lapsilla on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan oikeus riittävään elintasoon ja sosiaaliturvaan. Suomi on saanut niin Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta kuin YK:n lapsen oikeuksien komitealta huomautuksia suomalaisen sosiaaliturvan riittämättömästä tasosta.

Pelastakaa Lasten Lapsen ääni -raportissa (2024)^v lapset kertovat perheiden taloudellisesta ahdingosta ja sen vaikutuksista heidän arkeensa. Lapsilta ja nuorilta puuttuu peruselintarvikkeita ja -hyödykkeitä. Lapset kuvaavat myös osattomuuden kokemuksia, jotka heijastuvat heikentävästi heidän sosiaaliseen elämäänsä, oppimiseensa ja mahdollisuuksiinsa harrastaa ja viettää mielekästä vapaa-aikaa.

Osa kyselyymme vastanneista lapsista ja nuorista kuvaa, kuinka perhe on joutunut muuttamaan asumistukeen kohdistuvien leikkausten takia pienempään asuntoon. Kalliit asumiskustannukset aiheuttavat perheiden talouteen niukkuutta ja ahdas asuminen heikentää arjen hyvinvointia^v.

Kodin, asuinalueen tai paikkakunnan vaihtaminen vaikuttaa siihen, että lapset joutuvat siirtymään toiseen päiväkotiin tai kouluun. Uusien etäisyyksien takia myös vapaa-ajalla harrastaminen vaikeutuu tai ei ole enää mahdollista. Perheelle turvaa ja virkistystä tuovat arjen toimet muuttuvat, ja luovat turvattomuutta ja epävarmuutta lasten elämään.

” Aina ei ole varaa maksaa laskuja, tai ostaa ruokaa, jolloin rahaa täytyy lainata. Joskus minulta, ja joskus lähimmäisiltä.*

” Jatkuvasti ollaan tiukalla rahasta, meillä on ollut aika surullisena teemana muuttaminen halvempiin asuntoihin koska aiemman asunnon hinta nousi liikkaa, en voi olla varma siitä missä tulen asumaan vuoden päästä.

* Lainaukset Pelastakaa Lasten Lapsen ääni 2024 -kyselystä, ellei toisin mainita.

Perheen heikko taloudellinen tilanne vaikuttaa myös lapsen henkilökohtaiseen taloudelliseen turvaan. Lapsi voi joutua käyttämään omaa rahaansa auttaakseen vanhempiaan ruokaostosten kanssa tai lapsen säästöt vaikuttavat vanhempien saaman toimeentulotuen määrään. Lapsella tulisi olla oikeus omaan taloudelliseen turvaan eikä lapsen säästöjen tulisi vaikuttaa perheen kokonaiskäyttövaroihin.

” *Joudun käymään töissä ja lainaamaan rahaa äidilleni että saamme ruokaa välillä. Isällä on rahaa mutta ei auta äitiä.*

” *Vielä aiemmin oli vain muutaman päivän jääkaappi tyhjänä ennen tilipäivää mut nyt on jo viikkoo tai kahta ennen.*

KUNNISSA TUETAAN KÖYHYDESSÄ ELÄVIÄ LAPSIA

- » huolehtimalla, että lasten ja perheiden yksilöllinen tilanne huomioidaan palveluissa, jotka on suunnattu vanhemmille, huoltajille ja muille lasten elämässä oleville aikuisille.
- » tukemalla kaikkien lasten harrastamista perheiden toimeentuloa kuormittamatta.
- » kohtaamalla erilaisissa tilanteissa olevia lapsia, nuoria sekä perheitä ja hyödyntämällä köyhyyden kierteen katkaisemisessa heidän kokemuksiaan sekä kouluterveyskyselyn ja sen kaltaisten tutkimusten ja selvitysten tuloksia päätöksiä tehdessä.
- » rahoittamalla, kehittämällä ja ylläpitämällä ennaltaehkäiseviä palveluja ylisukupolvisen huono-osaisuuden ennaltaehkäisemiseksi ja eriarvoisuuden kaventamiseksi.
- » tarjoamalla lapsille maksutonta puistoruokailua koulujen lomakausilla.

HYVINVOINTIALUEILLA TUETAAN KÖYHYDESSÄ ELÄVIÄ LAPSIA

- » tunnistamalla tukea tarvitsevat lapset, nuoret ja perheet.
- » varmistamalla, että kaikille haavoittavassa asemassa oleville perheille suunnatut terveys- ja sosiaalipalvelut ovat riittäviä ja oikea-aikaisia.
- » ottamalla neuvolapalveluissa varhaisessa vaiheessa puheeksi perheen taloudellinen tilanne sekä ohjaamalla vanhempia saamaan tukea tilanteeseensa.
- » varaamalla riittävästi resursseja täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen.
- » helpottamalla yksinhuoltajien ja muiden tukea tarvitsevien perheiden tilannetta ja varmistamalla, että kotipalvelut ja perhetyö toimivat ja tukea on saatavilla matalalla kynnyksellä esimerkiksi lastenhoitoavun ja tukiperhetyön muodossa, yhteistyössä järjestöjen kanssa.
- » tekemällä päätöksiä ja investointeja, jotka tukevat perheille suunnattujen palvelujen joustavaa yhteensovittamista.
- » varmistamalla, että kuntien perhekeskuksista välittyy tietoa lasten ja lapsiperheiden tilanteesta hyvinvointialueen päätöksentekoon.
- » tarjoamalla perheille monipuolisesti matalan kynnyksen palveluja, kuten kummi- ja lomakotitoimintaa ja tukiperheitä.

2. Puutu lasten todistamaan ja kokemaan väkivaltaan välittömästi

Lasten kokema ja todistama väkivalta, kiusaaminen, vihapuhe ja rasismi aiheuttavat turvattomuutta päivittäin Suomessa. Vuoden 2023 Kouluterveyskyselyn mukaan kiusaamista oli kokenut aiempaa suurempi osuus lapsista ja nuorista, ja seksuaalista häirintää lähes puolet kyselyyn osallistuneista tytöistä perusopetuksen 8.–9. luokilla sekä lukion ja ammatillisten oppilaitosten ensimmäisinä opiskeluvuosina.

Häirintä ja väkivaltakokemukset erilaisissa digitaalisissa ympäristöissä ovat yleistyneet merkittävästi. Kuudesluokkalaisista 34 % ja yhdeksäsluokkalaisista 39 % on kokenut ainakin jotain kiusaamista tai häirintää internetissä viimeisten 12 kuukauden aikana. Edellisellä tutkimuskerralla vuonna 2013 kokemuksia oli 13 % kuudesluokkalaisista ja 16 % yhdeksäsluokkalaisista. Myös seksuaalinen häirintä ja houkuttelu internetissä ovat yleistyneet sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla.^{vii}

Lapsena ja nuorena koettu väkivalta, kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä ovat haitallisia ja vaikuttavat pitkällä ajanjaksolla psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen pahoinvointiin. Koulukiusatut sekä muita kiusanneet, väkivaltaisesti toimivat ja väkivallan kohteeksi joutuneet lapset ja nuoret kokevat heikompaa osallisuutta arjen yhteisöissään verrattuna muihin lapsiin ja nuoriin.^{viii}

” Kukaan ei pidä minusta kun olen oma itseni ja se masentaa minua hyvin paljon. Haluaisin että minulla olisi edes yksi ystävä.

” Tunnen oloni todella ulkopuoliseksi, sillä ei ole rahaa kaikkeen. Kaikilla on kalliita vaatteita, ja minä joudun siitä kiusatuksi kun en omista.

Vuoden 2024 Lapsen ääni -raportin^{iv} vastauksista ilmenee, että myös digiympäristöissä hyvinvoinnin kokemukset ovat heikoimmat pienituloisilla vastaajilla. Nettikiusaaminen, kuten ikävät kommentit, uhkailu ja ulosjättäminen, on yleisempää pienituloisten perheiden lapsilla verrattuna muihin vastaajiin. Nämä lapset ja nuoret kokivat myös muita useammin, etteivät heidän vanhempansa ole kiinnostuneita siitä, mitä he tekevät netissä tai somessa.

Luottamusta avun saamiseen arjessa lähellä olevilta aikuisilta on tarpeen vahvistaa. Ainoastaan noin puolet 8. ja 9. luokkalaisista sekä toisen asteen opiskelijoista kokee, että heidän koulussaan on joku aikuinen, jonka kanssa he voisivat tarvittaessa puhua mieltään painavista asioista.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut viimeisissä huomautuksissaan Suomelle, että lastensuojelun laitoshuollon ja perhehoidon olosuhteita ja laatua ei Suomessa valvota riittävästi muun muassa siltä osin, kuin on kyse lasten suojelusta väkivallalta ja hyväksikäytöltä. Lisäksi komitea toteaa, että sijaishuollossa olevilla lapsilla ei ole riittävästi mahdollisuuksia saada tietoa oikeuksistaan ja käyttää lapsiystävällisiä kanavia ilmoittaakseen väkivallasta, ja muistuttaa, että sijaishuollon päättymisen jälkeen lapsia ei tueta riittävästi.^x

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan lasten ja nuorten tekemien kanteluiden määrä on noussut. Vuonna 2023 oikeusasiamies otti vastaan sata lasten tekemää kantelua. Kantelut koskevat lastensuojelun sijaishuoltoa laitoksissa tai koulussa koettua epäoikeudenmukaista kohtelua ja kiusaamista. Kanteluiden määrän kasvu saattaa johtua siitä, että laitoksissa sijoitettuna olevat lapset tuntevat oikeutensa entistä paremmin.^x Avopalveluita ja varhaista tukea on vahvistettava ja lastensuojeluviranomaisille on turvattava mahdollisuudet ja riittävät toimivaltuudet tehdä työtään.

Hyvinvointikertomukset ovat kuntien ja hyvinvointialueiden tärkein yhteistyön työkalu, josta tulisi ilmetä väkivaltailmiötä kuvaavia lukuja ja seurantatietoa. Yhteisen väkivaltailmiöön liittyvän tilannekuvan luominen, arviointi ja kehittämisen jatkuminen tietoon pohjaten on olennaista väkivallan ehkäisemiseksi. **On tärkeää, että lasten ja nuorten kokema väkivalta tulee näkyväksi kuntien ja hyvinvointialueiden henkilöstölle, hallintoon sekä päättäjille^{xi}.**

” *No, viimeisen vuoden aikana vastaan tulleet groomaajat ovat alkaneet olla jo niin arkipäivää, että sitä tulee sanottua kavereille/ näytetty näyttökuvia keskusteluista ja naureskeltua niille. Ensimmäisen kerran kun muhun otti tällänen henkilö yhteyttä, en uskaltanut kertoa kenellekkään ja luulin että olin tehnyt jotain väärin, ja mua hävetti. Olin n. 12v. (Grooming lasten silmin –selvitys 2021)*

” *Joku halusi minut sugarbabykseen, ja yritti painostaa asiaa vaikka sanoin ei. Lähetti myös ilmeisesti pankkikortin tietonsa, ja lupasi myös lähettää minulle rahaa seksuaalisia kuvia ja videoita vastaan. (Grooming lasten silmin –selvitys 2021)*

KUNNISSA SUOJELLAAN LAPSIA VÄKIVALLALTA

- » tehostamalla tiedotusta ja koulutusta väkivaltaan puuttumisesta kunnassa asuville lapsille, vanhemmille, ammattilaisille, viranhaltijoille ja päättäjille.
- » varmistamalla, että lapsilla on tietoa ja mahdollisuus käyttää luottamuksellisia ja lapsiystävällisiä ilmoituskanavia, myös chat- ja puhelinpalveluja, väkivallasta ilmoittamiseen.
- » käyttämällä, arvioimalla ja kehittämällä kouluissa ja oppilaitoksissa olevia puuttumisen työkaluja, malleja ja lähestymistapoja yhdessä lasten ja nuorten kanssa.
- » lisäämällä lasten keskinäisen väkivallan ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyä harrastuksissa, urheilusektorilla sekä nuorisotoimen ja seurakuntien tarjoamissa vapaa-ajan palveluissa.
- » tunnistamalla lapset, jotka todistavat ja kokevat perheväkivaltaa, ja tarjoamalla matalan kynnyksen tukea perheissä koetun väkivallan ehkäisyyn ja pysäyttämiseen.
- » varmistamalla, että lasten elämässä on tarpeeksi turvallisia aikuisia kouluissa esimerkiksi sijoittamalla kouluihin nuoriso- ja sosiaaliohjaajia.
- » kehittämällä yhteisöjä, sosiaalisia ympäristöjä ja fyysisiä tiloja niin, että lapset kokevat olevansa turvassa ja voivat turvautua aikuisiin myös vapaa-ajallaan.
- » kuulemalla lapsia ja keskittymällä myös haavoittavassa asemassa olevien lasten väkivaltakokemusten ymmärtämiseen.¹

HYVINVOINTIALUEILLA SUOJELLAAN LAPSIA VÄKIVALLALTA

- » kokoamalla sosiaalihuoltolain ja muiden erityislakien mukaisesti palveluja yhteen silloin, kun on kysymys lastensuojelusta tai mielenterveys- ja päihdepalveluista.
- » huolehtimalla, että sosiaalipäivystys toimii moitteettomasti lapsia ja lapsiperheitä hätä- ja kriisitilanteissa tukien.
- » varaamalla riittävästi henkilöstöä lastensuojeluun pitkäjänteisen lastensuojelutyön turvaamiseksi sekä parantamalla työn organisointia ja työoloja henkilöstön pysyvyyden varmistamiseksi.
- » tarjoamalla eri ammattiryhmille monipuolisesti koulutusta, jotta väkivallan riskissä olevat lapset ja nuoret voidaan tunnistaa.
- » lisäämällä ja tehostamalla koulutusta kaikille niille toimivaltaisille viranomaisille, jotka vastaavat lapsen edun periaatteen soveltamisesta.^{ix}

¹ Haavoittuvassa asemassa olevia lapsiryhmiä ovat esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvat lapset, vammaiset lapset, etnisiin vähemmistöihin kuuluvat ja maahanmuuttajataustaiset lapset.

3. Edistä lasten yhdenvertaisuutta ja osallisuutta

Suomi on monikulttuurinen ja -muotoinen yhteiskunta, jossa useista taustoista tulevat lapset ja nuoret käyvät koulua, viettävät vapaa-aikaa ja harrastavat yhdessä. Monikulttuurisuus ja -muotoisuus vaatii kunnan palvelujen kehittämistä niin, että erilaisten perheiden ja lasten tarpeet ja oikeudet huomioidaan. Tämä puolestaan vaatii lapsilähtöistä tiedottamista ja palvelujen kehittämistä.

Rasismi on jokapäiväistä arkea monien lasten ja nuorten elämässä Suomessa. Tietoa siitä, millaisia nämä arjen kokemukset ovat, omataan liian vähän. Ymmärrys pienten lasten elämään liittyvästä rasismista on myös heikkoa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu julkaisi 2020 selvityksen afrikkalaistaustaisten kokemasta syrjinnästä. Siitä ilmenee, että rasismikokemukset alkavat jo nuorena: jopa kolmasosa vastaajista oli kokenut rasismia jo varhaiskasvatuksessa.

Rasismikokemusten kasautuvuus voi alkaa jo aikaisin ja vaikuttaa mielen hyvinvointiin. Vähemmistöstressi on vähemmistöstatuksen aiheuttamaa psykologista ja fysiologista kuormitusta, joka aiheutuu rasismikokemuksista ja pelosta.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ovat kunnille sekä lakisääteinen velvoite että erinomainen työväline kunnan toiminnan kehittämiseen. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen lisää kaikkien kuntalaisten hyvinvointia. Jokainen kuntalainen, myös lapsi tai nuori, voidaan kohdata kunnioittavasti, hänellä on pääsy palveluihin ja mahdollisuus osallistua itselle tärkeisiin toimintoihin juuri sellaisena kuin on, ilman pelkoa syrjinnästä.

” Isoin asia, joka huonontaa mielenterveyteni on rasismi. Meidän koulu on erittäin rasistinen ja olen ainoa ei-valkoinen oppilas koko ikäryhmässäni, niin se on hieman ärsyttävää. Joskus muut oppilaat haukkuvat minua etnisyyteni takia niin toivoisin et siihen puututtaisiin enemmän.

Kunnat voivat laatia yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat joko erillisinä suunnitelmina tai laajemman kokonaisuuden osana. Vuoden 2023 loppuun mennessä suunnitelmat yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi kunnan toiminnassa ja palveluissa löytyivät jo 60 % kunnista. 27 % kunnista oli laatinut toiminnallisen yhdenvertaisuussuunnitelman ja 24 % toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman osana laajempaa kokonaisuutta.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa taataan lapsille oikeus tulla kuulluiksi heitä koskevissa hallinnollisissa toimissa ja palveluiden kehittämisessä. Myös pieniä lapsia tulisi kuulla ja ottaa mukaan kehittämään palveluja.

Lasten kuuleminen ja osallistaminen toteutuu suomalaisissa kunnissa epätasaisesti. Tarvitaan johdonmukaisia kuntien päätöksentekoon ja kehittämiseen nivoutuvia lähestymistapoja ja työkaluja taata erilaisia lapsiryhmiä edustavien lasten kuuleminen. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten, sairastavien, vammaisten ja lastensuojelussa olevien lasten kokemuksia ja näkemyksiä ei tule ohittaa.

Vammaisten lasten kohdalla aikuiset saattavat tehdä päätöksiä lasten puolesta, jolloin vammaisten lasten oma ääni jää päätösprosessin ulkopuolelle. Vammaiset lapset voivat myös kohdata moniperustaista syrjintää, mikä tekee heistä entistä alttiimpia syrjinnälle ja heikentää heidän osallisuusmahdollisuuksiaan.

Paperittomille lapsille ja heidän perheilleen kuuluvista palveluista on vaihtelevasti tietoa. Nämä erityisen vaikeassa tilanteessa elävät lapset eivät tule kuulluiksi ja jäävät herkästi tarvitsemiensa peruspalveluiden ulkopuolelle. Tämän vuoksi paperittomina Suomeen jääneisiin lapsiin ja heille tarjolla oleviin palveluihin tulee kiinnittää huomiota.

Kotoutumisohjelma on tärkeä viitekehys Suomeen muualta muuttaneiden kotoutumisen edistämiseksi. Ohjelman tulee osallistaa mahdollisimman laajasti myös perheiden lapsia ja nuoria. Lasten ja nuorten kohdalla muun muassa harrastuksiin ohjaaminen ja niissä tukeminen voi olla merkittävä keino lisätä lapsen osallisuuden kokemusta, kielen oppimista ja yhteiskunnan tuntemusta.

” Koulun ja kunnan päätöksenteossa kysytään nuorilta mielipiteitä, mutta niitä ei huomioida päätettäessä asioista.

” Nuoria ei tulisi vähätellä vaan uskoa, että meilläkin on varteenotettavia mielipiteitä.

KUNNISSA EDISTETÄÄN LASTEN YHDENVERTAISUUTTA JA OSALLISUUTTA

- » laatimalla ja päivittämällä tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat, ja varmistamalla, että niissä otetaan huomioon myös lapset, ja niitä arvioidaan lasten kanssa.
- » ottamalla käyttöön toimivat työkalut ja turvallisemman tilan periaatteet väkivaltaan, vihapuheeseen ja rasistiseen häirintään puuttumiseksi kouluissa, oppilaitoksissa, harrastustoiminnassa ja kaikissa kunnan tiloissa ja tilaisuuksissa.
- » panostamalla pakolaisten vastaanottamiseen, kotouttamisen tukemiseen ja kielen oppimiseen sekä huomioimalla lasten tarpeet kotoutumissuunnitelmassa.
- » tiedottamalla kunnan palveluista kotoutujille oikea-aikaisesti ja saavutettavasti, perheiden kieliryhmät ja käytössä olevat viestintäkanavat huomioiden.
- » panostamalla nuorten osallisuutta tukevaan nuorisotyöhön.
- » keräämällä aktiivisesti lasten ja nuorten kokemuksia sekä ajatuksia päätöksenteon tueksi.
- » kiinnittämällä huomiota myös hyvin pienten lasten sekä haavoittavassa asemassa olevien lasten kohtaamiseen ja kuulemiseen.
- » ottamalla lapsia ja nuoria mukaan elinympäristön suunnitteluun.
- » varmistamalla, että lapset ja nuoret ovat ideoimassa, kehittämässä ja arvioimassa heille suunnattuja ja heidän elämäänsä vaikuttavia palveluja.
- » kannustamalla lapsia ja nuoria laatimaan kuntalaisaloitteita ja vetoamuksia sekä ottamalla nuorisovaltuustot mukaan päätöksentekoon nuorille merkityksellä tavalla, oikea-aikaisesti ja vaikuttavasti.
- » kuulemalla vammaisia lapsia ja nuoria lakisääteisinä toimivien Vammaisneuvostojen kautta.
- » toimimalla yhteistyössä järjestöjen kanssa lasten ja nuorten kuulemiseksi paremmin kunnan päätöksenteossa ja palvelujen kehittämisessä.

HYVINVOINTIALUEILLA EDISTETÄÄN LASTEN YHDENVERTAISUUTTA JA OSALLISUUTTA

- » käyttämällä hyväksi kaikkea kunnista saatua tietoa yhdenvertaisuudesta huolehtimiseksi kaikissa palveluissa ja toimissa.
- » kiinnittämällä erityistä huomiota lapsiin, jotka ovat haavoittavassa asemassa perhetaustan, vammaisuuden tai traumatisoivien tapahtumien, kuten pakolaisuuden tai väkivallan takia.
- » takaamalla paperittomille lapsille ja lapsiperheille pääsy välttämättömiin terveyspalveluihin.
- » tekemällä kuntien kanssa yhteistyötä kotoutumisen edistämiseksi.

4. Panosta lasten kasvua ja kehitystä tukevaan varhaiskasvatukseen ja opetukseen

Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa tehdään jokaiselle lapselle oma varhaiskasvatussuunnitelma. Siihen kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimet sekä mahdollinen tuen tarve. Lapsen mielipide ja toivomukset tulee selvittää suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa varhaiskasvatusta. Myös lapsen vanhemmille tai huoltajille on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsen varhaiskasvatukseen.

Perusopetuksessa huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä tuetaan kasvatuksen ja opetuksen järjestämistä siten, että **jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Huoltajien osallisuuden koulutyössä ja sen kehittämässä tulee olla keskeinen osa koulun toimintakulttuuria.**

Peruskoulun oppilaista joka neljännellä on tehostetun tai erityisen tuen tarve, ja tuen tarpeet näyttävät kasvavan. Nykyisen perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus saada oppilaanohjausta ja riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea koko perusopetuksen ajan. Vaikka tukea tulisi antaa heti, kun tuen tarve ilmenee, ei tämä ole toteutunut Suomessa. Kolmiportaista tukea on annettu kuntien sisällä ja kesken eri tavalla. Tuen toteutus on vaihdellut kuntakohtaisesti ja kuntien käytössä olevien resurssien mukaan.

Oppimisen tuen riittämättömyys ja epäyhtenäisen toteutus esi- ja perusopetuksessa on tunnistettu. Perusopetuslain kokonaisuudistus tähtää siihen, että oppimisen ja koulunkäynnin tuki olisi jatkossa paremmin kohdennettua ja yhdenvertaista kaikille lapsille turvaten oppilaiden oikeudet ja keventäen opettajien, koulujen ja päiväkotien hallinnollista työtä.

” **Tämän hetkisen taloudellisen tilanteen myötä joudun varmaan lopettamaan lukion kesken, jos oppimateriaalit tulevat maksullisiksi taas.**

” **Sika kivaa ois jos pysyis maksuton toisen asteen opiskelu, kun ei itsellä vaan ole rahaa jatkaa lukiota jos se tulee maksulliseksi.**

YK:n lapsen oikeuksien komitea esitti kesällä 2023 antamissaan loppupäätelmissä huolensa lasten eriarvoisista mahdollisuuksista saada laadukasta koulutusta, ja nosti esille myös suuret osaamisen erot maahanmuuttajataustaisten lasten ja muiden lasten välillä sekä syrjinnän, ahdistelun ja koulukiusaamisen yleisyyden Suomessa.

Komitea kehotti muun muassa vahvistamaan toimenpiteitä, joilla varmistetaan kaikille vammaisille lapsille osallistava opetus yleisopetuksessa mukauttamalla opetussuunnitelmia ja opetusta, varmistamalla asianmukaiset resurssit ja valmiudet sekä sijoittamalla erityisopettajia ja ammattihenkilöitä siten, että vammaiset lapset ja oppimisvaikeuksia kokevat lapset saavat yksilöllistä tukea ja asianmukaista huomiota.

Inklusiolla varmistetaan, että kaikilla oppilailla on oikeus saada opetusta oppimisvaikeuksista, vammoista ja sairauksista huolimatta. Inklusio otettiin mukaan perusopetuksen ohjaaviksi periaatteiksi vuonna 2014. Sen toteuttaminen edellyttää erityisopettajien ja avustajien lisätukea tarvitseville.

Suomessa on tehty mittava uudistus, kun oppivelvollisuutta on laajennettu koskemaan toista astetta. Seuraava vaihe on turvata opiskelevien nuorten mahdollisuudet saattaa opintonsa päätökseen. Opiskelijoiden oppimateriaaleista ja työvälineistä ei saa säästää ja oppimiseen on tarjottava tukea, esimerkiksi siirtymävaiheessa yläkoulusta toiselle asteelle.

Kouluterveyskyselyssä nousee esiin hallitsematon netin käyttö. 8.-9. luokkalaisista vastaajista 14,3 % pojista ja 24,4 % tytöistä kertoo, että on tuntenut olonsa usein hermostuneeksi, kun ei ole päässyt nettiin. 23,3 % pojista ja 40,4 % tytöistä kertoo, että on yrittänyt usein viettää vähemmän aikaa netissä, mutta ei ole onnistunut.

Seksuaalikasvatus on osa lapsen kasvun ja kehityksen tukemista. Lisäksi se on jokaisen ihmisen seksuaalioikeus. Seksuaalikasvatuksella on keskeinen rooli ennaltaehkäisyssä niin, ettei yksikään lapsi kokisi seksuaaliväkivaltaa tai kohdistaisi sitä muihin. **Kuntatasolla tulisi huomioida ikä- ja kehitystasoinen seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen suunnitelmissa.**

” On ollut paljon ahdistusta koulussa pärjäämisestä.

” Mielestäni nuorten pitäisi pystyä vaikuttamaan enemmän siihen, miten koulua käydään. Koska nuoret ja lapset sitä koulua käy, ei aikuiset, jotka siitä päättävät. Toinen asia mihin nuoret sais vaikuttaa enemmän on tapahtumat, joita järjestetään.

KUNNISSA EDISTETÄÄN LASTEN VARHAISKASVATUSTA JA OPPIMISTA

- » varmistamalla, että yhä useampi lapsi osallistuu varhaiskasvatukseen.
- » takaamalla kaikkien lasten, myös tilapäistä suojelua saavien ja turvapaikanhakijalasten, oikeus varhaiskasvatukseen.
- » tukemalla varhaiskasvattajien jaksamista, työhyvinvointia ja työtyytyväisyyttä, ja investoimalla riittävään henkilökuntamitoitukseen.
- » huolehtimalla, että varhaiskasvatuksen ryhmäkoot ovat sopivia lapsille.
- » edellyttämällä yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista varhaiskasvatuksen yksiköissä.
- » varaamalla riittävät resurssit, jotta oppilaat ja opiskelijat saavat kaiken tarvitsemansa tuen oppimiseen sekä laadukkaat välineet opiskeluun myös etäopetuksessa.
- » tarjoamalla laadukasta monikielistä ja monikulttuurista opetusta, jossa ei sallita syrjiviä asenteita maahanmuuttaja-, romani- ja saamelaislapsia kohtaan järjestäen kouluihin asianmukaiset materiaalit, monikieliset opettajat ja opetusvälineet.^{ix}
- » tarjoamalla lapsille kriittisen lukutaidon ja digiturvataitojen kasvatusta, jotta jokainen lapsi saisi opetusta vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan verkossa.
- » torjumalla kouluissa esiintyvää väkivaltaa, kuten seksuaalista ahdistelua, kiusaamista, verkkokiusaamista ja verkkoväkivaltaa, sisältäen ennaltaehkäisyn, varhaisen havaitsemisen mekanismit, puuttumiskäytännöt, opettajien pakollisen koulutuksen, lasten voimaannuttamisen sekä tiedottamisen kiusaamisen ja väkivallan haittavaikutuksista.^{ix}
- » huolehtimalla ihmisoikeuksien ja lapsen oikeuksien opettamisesta osana koulujen pakollisen opetuksen suunnitelmia kaikissa koulutusmuodoissa, myös opettajia ja opetusalan ammattihenkilöstöä koulutettaessa.^{ix}
- » puuttumalla välittömästi rasismiin ja laatimalla ohjeistuksen antirasistisen toiminnan vakiinnuttamiseksi kaikessa varhais-, esi- ja perusopetuksessa.
- » asettamalla ikä- ja kehitystasoinen seksuaalikasvatus osaksi kuntatason varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen suunnitelmia.

HYVINVOINTIALUEILLA EDISTETÄÄN LASTEN VARHAISKASVATUSTA JA OPPIMISTA

- » takaamalla oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädetty yksilökohtainen oppilashuolto kaikille sitä tarvitseville lapsille ja nuorille.
- » varmistamalla, että oppilaiden ohjaaminen mielenterveyspalveluihin ja mielenterveyspalveluiden tarjoaminen tapahtuvat lapsen edun mukaisesti.
- » investoimalla tarpeeksi ja riittävään määrään koulupsykologeja, ja vähentämällä kalliiden ulkoistettujen psykologipalveluiden käyttöä.

5. Edistä lasten mielekästä ja innostavaa vapaa-aikaa

Kesäkuussa 2023 YK:n lapsen oikeuksien komitea muistutti, että Suomessa on huolehdittava yleiskommentin nro 17 (2013) mukaisesta lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin. Yleiskommentit ohjeistavat myös kuntia ja hyvinvointialueita lapsen oikeuksien toimeenpanossa käytännössä.

Palvelut pelaa -nuorisobarometrin^{xxi} mukaan lähes 40 % nuorista näkee kunnan roolin hyvinvoinnin turvaajana erittäin suurena ja 85 % vähintään melko suurena. Omaehtoinen harrastaminen, liikunta- ja urheilumahdollisuudet, kirjastopalvelut ja julkinen liikenne ovat ikäryhmästä riippumatta nuorten laajimmin käyttämiä palveluita.

Harrastamisen Suomen mallia^{xxii} kehittämällä ja toteuttamalla on Suomessa pystytty viime vuosien aikana tarjoamaan lapsille mielekkäitä ja maksuttomia harrastuksia koulupäivän yhteydessä. Kokeilu kunnissa on jatkunut useampien hallituskausien ajan. Siitä on koottu yhteen hyötyjä, haasteita ja hyviä käytäntöjä. Harrastamisen Suomen malli on tarjonnut vähävaraisille lapsille ja nuorille ainutlaatuisen mahdollisuuden harrastaa huoletta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettamassa urheilun eettisten asioiden neuvottelukunnassa on tunnistettu, että urheilu ei ole kaikilta osin turvallista lapsille ja nuorille, ja että lapsilta tulisi paremmin selvittää, millaisia turvallisuuden kokemuksia heillä on. Neuvottelukunta on asettanut toimikaudelle 2023-2027 yhdeksi tavoitteekseen lasten turvallisuuden vahvistamisen urheiluseuratoiminnassa.

” *Nykyään tuntuu, ettei lähistöllä ole mitään kolmansiä paikkoja. On vain koulu, koti ja kaupungit sekä tiet. Ei ole oikein sellaisia hengailupaikkoja. Ainakaan kotipaikkakunnallani.*

” *Ilmaisia tapahtumia voisi olla enemmän jotta vähävaraiset voisivat osallistua niihin.*

On oleellista, että lapset voivat harrastaa paikallisissa urheiluseuroissa ilman pelkoa, että heitä kiusataan, häiritään rasistisesti, seksuaalisesti tai että he kokevat tai todistavat epäasiallista kohtelua tai väkivaltaa. Lapsia tulee myös kuulla urheiluseuratoiminnan kehittämisessä ja korjaamisessa. Tärkein työ tehdään paikallisissa urheiluseuroissa. Niiden toimintaan osallistuu paljon yhteisöjen vapaaehtoisia.

” Olen pienestä asti ymmärtänyt ettei minulla ole samoja mahdollisuuksia esimerkiksi harrastaa kuin kavereilla.

” En saa harrastaa koska meillä ei ole varaa ja en saa viikkorahaa vaikka haluisinkin.

KUNNAT HUOLEHTIVAT LASTEN MIELEKKÄÄSTÄ VAPAA-AJASTA

- » ottamalla vastuun siitä, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus vähintään yhteen harrastukseen tai mielekkääseen kasvuun, kehitystä ja oppimista tukevaan tekemiseen, joka ei kuormita perheen taloutta ja toimeentuloa.
- » investoimalla Harrastamisen Suomen mallin toteuttamiseen taaten kaikille koululaisille yhden maksuttoman harrastuksen koulupäivän yhteydessä.
- » takaamalla harrastusmahdollisuudet myös harvaan asutuilla alueilla esimerkiksi koulun ja harrastustoiminnan yhteistyöllä, koulun kerhoilla, kiertävillä harrastuksilla tai etäyhteyksillä.
- » ottamalla lapset mukaan ideoimaan, kehittämään ja arvioimaan mielekästä vapaa-ajan toimintaa, harrastuksia sekä kaikille saavutettavia ja turvallisia hengailupaikkoja.
- » investoimalla nuorisotyöhön ja -tiloihin kouluissa ja vapaa-ajalla.
- » varmistamalla, että kirjasto- ja kulttuuritoimi palvelevat myös lapsia ja nuoria.
- » vastaamalla siitä, että urheilu-, virkistys-, vapaa-ajan-, kulttuuri- ja taidetoimintaa on saatavilla turvallisesti ja esteettömästi tytöille, vammaisille lapsille, turvapaikanhakija- ja maahanmuuttajalapsille, heikossa sosiaalis-taloudellisessa asemassa oleville lapsille ja harvaan asuttujen alueiden lapsille.
- » tekemällä yhteistyötä urheiluseurojen kanssa, jotta puututaan urheilussa esiintyvään syrjintään, ahdisteluun ja hyväksikäyttöön.
- » tarjoamalla lapsille maksutonta, kohtuuhintaista, turvallista ja monipuolista vapaa-ajantoimintaa.

HYVINVOINTIALUEET HUOLEHTIVAT LASTEN MIELEKKÄÄSTÄ VAPAA-AJASTA

- » tekemällä yhteistyötä kuntien ja järjestöjen kanssa hyvinvointialueiden ja kuntien yhdyspinnoilla olevien vapaa-ajanpalvelujen, kuten liikuntaneuvonnan ja soveltavan liikunnan palvelujen osalta.
- » turvaamalla kuljetuspalvelun, henkilökohtaisen avun ja muiden vammaispalveluiden saatavuuden, jotta vammaisilla lapsilla on mahdollisuus mielekkääseen vapaa-aikaan.

6. Takaa lapsille terveellinen, turvallinen ja kestävä ympäristö

Ilmastomuutoksella on käänteentekeviä vaikutuksia lapsen oikeuksien toteutumiseen kunnissa ja hyvinvointialueilla. YK:n lapsen oikeuksien komitea kehottaa varmistamaan, että kansalliset ilmastomuutosta, sen hillitsemistä ja siihen sopeutumista koskevat politiikat, säädökset, strategiat ja ohjelmat pannaan kiireellisesti täytäntöön lapsen oikeudet, tarpeet ja näkemykset huomioiden. Tämä koskee myös kuntia ja hyvinvointialueita.

Ilmastomuutos ja luontokato huolestuttavat lapsia. Tulevaisuus saattaa näyttäytyä pelottavana ja näköalattomana. Kunnissa asuvat aikuiset pitävät yllä yhteistä toivoa hyvästä elämästä ja tulevaisuudesta, kun he kuulevat lapsia ja nuoria heidän huolistaan, ja etsivät yhdessä heidän kanssaan ratkaisuja kestävä kehityksen tavoitteisiin pääsemiseksi. Lapsilla on oikeus tehdä kestävä kehitystä edistäviä aloitteita ja epäkohtia nostavia ja korjaamaan pyrkiviä valituksia.

Ilmastomuutoksen myötä myös luonnonoloihin liittyvät häiriötilanteet saattavat lisääntyä. Kriiseihin varautuminen on kuntien ja hyvinvointialueiden vastuulla. Häiriötilanteilla on poikkeuksetta suuria vaikutuksia lapsiin, jotka tutkitusti kärsivät niistä eri tavoin kuin aikuiset.

Oikea-aikaisella ja osaavalla tuella häiriötilanteen vaikutuksia lapsiin voidaan merkittävästi lievittää. **Hyvinvointialueiden, kuntien ja muiden toimijoiden valmiussuunnitelmiin tarvitaan konkreettisia ohjeita lasten ja perheiden kohtaamiseen, huomioimiseen ja esimerkiksi psykososiaalisen tuen järjestämiseen.**

Kuntalaki^{xxiv} edellyttää, että kunnassa järjestetään palvelut nykyisille ja tuleville sukupolville taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Suomi on laatinut YK:n Agenda 2030 kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiselle kansalliset tavoitteet.

Seuraava kunnan valtuustokausi on kriittinen Suomen Agenda 2030 -tavoitteiden saavuttamiseksi. Tavoitteet koskevat myös kuntia ja hyvinvointialueita. Kestävää kehitystä edistetään turvaamalla mm. lasten ja nuorten koulutus, hoiva, terveys, turvallisuus ja yhdenvertaisuus. Kuntien ja hyvinvointialueiden taloustilanne asettaa kuitenkin haasteita lapsen oikeuksien toteutumiselle.^{xxiv}

Suomessa on jo tehty merkittäviä kuntatasoisia ilmastotoimia lasten ja nuorten kanssa. Yksi onnistunut lähestymistapa on ollut esimerkiksi lin kunnassa, jossa lapset ja nuoret ovat kouluissa ja kodeissa vauhdittaneet kunnan ilmastotoimia ja kannustaneet myös omia perheitään, ammattilaisia, viranhaltijoita ja päättäjiä mukaan.

Kunnat voivat tehdä *Suomi, jonka haluamme - Kestävän kehityksen toimenpidesitoumuksen* tai liittyä mukaan Green deal -sopimukseen, elintarvikealan materiaalitehokkuuden sitoumukseen, ravitsemussitoumukseen tai sitoutua hankkimaan kunnalle ympäristömerkin.^{xxv}

Kaikkien sitoumusten tavoitteet vievät eteenpäin YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030:n tavoitteita. Sitoumukset julkaistaan Sitoumus2050 -palvelussa, josta saa tietoa Suomessa tehtävästä kestävästä kehityksen työstä. Sitoumuksen julkaisu palvelussa edellyttää tulosten raportoimista.

Lapsille kestävä, turvallinen ja terveellinen ympäristö edellyttää myös lasten huomioimista kunta- ja kaupunkisuunnittelussa. Lasten osallistamisen lisäksi elinympäristön suunnittelussa tulee huomioida lasten tarpeet. Terveellinen ja turvallinen ympäristö antaa lapsille mahdollisuuden itsenäiseen kulkemiseen sekä varmistaa puistojen, lähileikkipaikkojen ja palvelujen saavutettavuuden.^{xxvi}

” [Toivon] että tulisin paljon itsevarmemmaksi ja että maailmaan tulisi rauha ja että ilmastonmuutos vähenisi.

” Haluaisin elää onnellista elämää jossa saisin toteuttaa unelmiani. En haluaisi olla ahdistunut tai pelätä sotaa yms.

KUNNAT HUOLEHTIVAT LAPSEN OIKEUKSISTA EDISTÄEN KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ

- » tekemällä kuntien ilmastotyötä lapsia kuunnellen ja mukaan ottaen.
- » ottamalla esimerkkiä niistä kunnista, joissa lapset ja nuoret ovat edistäneet kestävän kehityksen tavoitteita yhdessä aikuisten kanssa.
- » varmistamalla, että kunnassa laaditaan kestävän kehityksen tiekartta ja toimitaan sen mukaisesti yhdessä lasten ja nuorten kanssa.
- » tekemällä Suomi, jonka haluamme kestävän kehityksen sitoumus Sitoumus2050-palvelussa.
- » ottamalla huomioon lapsiystävällisyys alueellisten ja kunnallisten häiriötilanne- ja evakuointikeskusten tekemässä yhteistyössä.
- » huomioimalla lasten tarpeet elinympäristöjen suunnittelussa.

HYVINVOINTIALUEET HUOLEHTIVAT LAPSEN OIKEUKSISTA EDISTÄEN KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ

- » huomioimalla lapset pelastustoimen ja hyvinvointialueiden häiriö- ja poikkeustilanteisiin varautumisessa ja kehittämistyössä.
- » soveltamalla lapsivaikutusten ennako- ja jälkiarviointia valmiussuunnitelmissa.
- » huomioimalla lapsiystävällisyys häiriötilanne- ja evakuointikeskusten tekemässä yhteistyössä tietoon ja palveluihin liittyen.
- » ottamalla lapset sekä kielellinen moninaisuus huomioon kriisitilanteiden viestinnässä.

7. Kehitä kuntaa ja hyvinvointialuetta lapsiperheystävälliseksi

Suomalaisissa kunnissa ja hyvinvointialueilla tapahtuu suuria väestörakenteen muutoksia tulevana vuosikymmeninä: väestö ikääntyy samanaikaisesti, kun lasten ja lapsiperheiden määrä kääntyy laskuun. Nämä muutokset vaativat aiempaa huolellisempaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden huomioimista, kun päätetään kunnan resursseista ja palveluista.

Lapsiperheitä kuormittaa koulun, työn, arjen ja vapaa-ajan yhteensovittaminen, ja se, ettei tukea ja palveluja ole tarjolla joustavasti. Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä ei aina riittävästi kuulla päätöksenteossa ja palvelujen kehittämisessä. Hyvin pienetkin lapset tulisi ottaa mukaan arvioimaan heille suunnattuja palveluja.

Lapsille kuuluu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti osuus kuntien ja hyvinvointialueiden resursseista ja voimavaroista. Palvelujen laadun ja riittävyyden varmistamiseksi on kunnissa ja hyvinvointialueilla tehtävä huolellista lapsivaikutusten arviointia ja johdonmukaista lapsibudjetointia.

Kansallinen lapsistrategia^{xxvii} ja kansalaisjärjestöt ovat kehittäneet työkaluja siihen, miten kunnissa ja hyvinvointialueilla voi kehittää palveluita ja tehdä päätöksiä kaiken kerätyn tiedon pohjalta. Suomalaisissa kunnissa ja hyvinvointialueilla ei ole vielä tarpeeksi kattavasti otettu käyttöön lapsivaikutusarviointia ja lapsibudjetointia.

Perhekeskuksissa edistetään ja varmistetaan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia. Perhekeskustoimijoiden ja hyvinvointialueiden sekä kuntien hyte-koordinaattoreiden säännöllistä yhteistyötä tarvitaan perhekeskusten toimintaa suunniteltaessa ja arvioitaessa, ja asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä.

Perhekeskukset toimivat yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Järjestöt tarjoavat arjen tukea, kohtaamisia ja toimintaa lapsiperheille, kuten ryhmäkokoontumisia, yksilöllistä tukea ja digitaalisia auttavia palveluita. Järjestöjen vapaaehtoistoiminnassa voidaan ottaa huomioon matalalla kynnyksellä erilaisissa elämäntilanteissa olevia perheitä.

” Mulla on TOSI huono olo, mutta en saa mistään apua siihen. Kaikki psykologit, lasten ja nuorten palvelut, yms. on kiireisiä, täynnä tai ihan vain huonoja.

” On kuitenkin ikävää, etten minä tai muutkaan saa sellaista apua, jota tarvitaan yhtä hyvin, koska hyvinvointipalvelut eivät aina ole saatavilla, ellei tilanne ole ns. tarpeeksi paha.

KUNNAT OVAT LAPSIYSTÄVÄLLISIÄ, KUN NE

- » kehittävät kunnan palvelujen saatavuutta niin, että arjen ja työn yhteensovittaminen on lapsiperheissä mahdollista.
- » kokoavat lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevaa tietoa lapseen etuun perustuvien päätösten tekemiseksi ja palvelujen kehittämiseksi.
- » arvioivat aktiivisesti ennen päätöksiä ja niiden jälkeen toimeenpanon suoria ja välillisiä vaikutuksia lapsiin.
- » sitoutuvat lapsibudjettiin ja kehittävät sitä.
- » ylläpitävät ja kehittävät perhekeskuksia yhteistyössä hyvinvointialueiden kanssa.
- » kirjaavat lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin edistämisen kunnan tavoitteeksi.

HYVINVOINTIALUEET OVAT LAPSIYSTÄVÄLLISIÄ, KUN NE

- » kehittävät sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palveluja, jotka nivoutuvat laadukkaaksi palvelukokonaisuudeksi.
- » ylläpitävät perhekeskuksia jokaisessa hyvinvointialueen kunnassa niin, että perhekeskukset voivat toteuttaa perustehtäviään.
- » turvaavat laadukkaat lapsiperheiden kotipalvelut ja varmistavat niiden riittävyyden.
- » huolehtivat lastensuojelusta, jossa panostetaan avohuoltoon ja varhaiseen tukeen, riittävään henkilöstömitoitukseen, lastensuojelun työolosuhteiden kohentamiseen, yksilöllisten palvelupolkujen tarjoamiseen ja valvonnan tehostamiseen.
- » tarjoavat lastensuojelun jälkihuollon palveluita 25 ikävuoteen asti.
- » panostavat mielenterveys- ja päihdepalveluihin sekä oppilas- ja opiskeluhoollon palveluihin.
- » ottavat aikuisille tarjottavissa palveluissa huomioon myös näiden aikuisten huollettavat lapset ja heidän tarpeensa.
- » kirjaavat ja ottavat käyttöön lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin edistämisen hyvinvointialueen tavoitteena.
- » tekevät suunnitelmallista ja monialaista yhteistyötä kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kanssa perheiden ja lasten hyväksi.
- » eivät sivuuta lapsia ja nuoria hoivatarpeen ja alueen ikärakenteen tuomien kulujen ja paineiden vuoksi.

Lisätietoja

Tiina-Maria Levamo

johtava asiantuntija -lapsen oikeudet ja vaikuttamistyö

tiina-maria.levamo@pelastakaalapset.fi

Veli Liikanen

yhteiskuntasuhdejohtaja

veli.liikanen@pelastakaalapset.fi

Aiemmat ohjelmat

Aluevaalisuosituksset 2022

pelastakaalapset.fi/ajankohtaista/pelastakaa-lasten-aluevaalisuosituksset-2022

Kuntavaalit 2021

pelastakaalapset.fi/ajankohtaista/kuntavaalit-2021

Viitteet

- [i] Tulevaisuuden kunnan skenaarit ja visiot 2030 (Valtiovarainministeriön julkaisu – 9a/2017)
- [ii] Lapsiystävällinen Kunta (UNICEF)
- [iii] SOSTE selvitti hallituksen leikkausten vaikutukset maakunnittain – Lähes 17 000 uutta alaikäistä tippuu köyhyysrajan alle (SOSTE 2023)
- [iv] Lapsen ääni 2024 – Lasten kokemuksia hyvinvoinnista, arjesta ja pienituloisuudesta (Pelastakaa Lapset 2024)
- [v] Lapsiperheköyhyyttä on torjuttava syksyn talouspäätöksillä (Lastensuojelun Keskusliiton Poliittikkasuositus 2/2020)
- [vi] Kouluterveyskysely 2023: Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän kokemukset (Rikoksentorjunta 2024)
- [vii] Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022 – Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023)
- [viii] Kouluterveyskysely 2023: Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän kokemukset (Rikoksentorjunta 2024)
- [ix] Loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista (Lapsen oikeuksien komitea 2023)
- [x] Lapset ja nuoret kantelevat huonosta kohtelustaan ennätysmäärissä (Helsingin sanomat 2024)
- [xi] Ohjeet kunnille ja hyvinvointialueille lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinaattiorakenteiden ja lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan järjestämiseksi (THL 2022)
- [xii] Rasismi murentaa lasten ja nuorten turvallisuutta (Helsingin Sanomat 2020)
- [xiii] Yhä useammassa kunnassa on tehty toiminnalliset yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat – useasta kunnasta ne kuitenkin vielä puuttuvat (THL 2023)
- [xiv] Vammaisten lasten osallisuus (THL 2023)
- [xv] Varhaiskasvatuspalvelut (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2024)
- [xvi] Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta ja siihen liittyvistä laeista (Lausuntopalvelu 2024)
- [xvii] Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 (Opetushallitus 2014:96)
- [xviii] Kouluterveyskyselyn aikasarjat perusopetus 8. ja 9. lk, lukio, aol, 2006-2017 (THL 2024)
- [xix] Seksuaalikasvatus (Väestöliitto 2024)
- [xx] Seksuaalikasvatus ja seksuaaliväkivallan ehkäisy (THL 2024)
- [xxi] Nuorisobarometri 2020 (Valtion Nuorisoneuvosto 2021)
- [xxii] Harrastamisen Suomen Malli (<https://harrastamisensuomenmalli.fi/>)
- [xxiii] Suomen urheilun eettisten asioiden neuvottelukunta (SUEK 2024)
- [xxiv] Kuntalaki 1 §
- [xxv] Kestävä kehitys (Kuntaliitto 2021)
- [xxvi] Sitoumustyyppit – erilaisia tapoja edistää kestävää kehitystä (Sitoumus2050)
- [xxvii] Kunta lasten ja nuorten kasvun ja hyvinvoinnin tukena (Kuntaliitto 2021)
- [xxviii] Kansallinen lapsistrategia (<https://lapsistrategia.fi/lapsistrategia/>)

PELASTAKAA LASTEN KUNTA- JA ALUEVAALIOHJELMA 2025–2029

TEKSTI: TIINA-MARIA LEVAMO, PILVI KUUTTI JA VELI LIIKANEN / PELASTAKAA LAPSET

KUVAT: ANNA AUTIO / PELASTAKAA LAPSET

TAITTO: ATTE NYKÄNEN / PELASTAKAA LAPSET

Pelastakaa Lapset on maailman johtava sitoutumaton lapsijärjestö, joka saa aikaan välittömiä ja pysyviä muutoksia lasten elämässä. Yhdessä turvaamme jokaisen lapsen oikeuden elämään, suojeluun, oppimiseen ja osallisuuteen Suomessa ja maailmalla. Koska lasten tulevaisuus alkaa nyt.

pelastakaalapset.fi

Pelastakaa Lapset